

Zaak C-400/22

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

16 juni 2022

Verwijzende rechter:

Landgericht Berlin (Duitsland)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

2 juni 2022

Verweerders en appellanten:

VT

UR

Verzoekster en geïntimeerde:

Conny GmbH

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Bescherming van de consument – Op elektronische wijze gesloten overeenkomst op afstand – Op de handelaar rustende informatieverplichtingen

Voorwerp en rechtsgrondslag van de prejudiciële vraag

Uitlegging van het recht van de Unie, artikel 267 VWEU

Prejudiciële vraag

Is het verenigbaar met artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83/EU, wanneer een nationale wettelijke bepaling (in casu § 312j, lid 3, tweede zin, en lid 4, BGB [Duits burgerlijk wetboek] in de van 13 juni 2014 tot 27 mei 2022 geldende versie) aldus wordt uitgelegd, dat de werkingssfeer ervan, net als die van

artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83/EU, zich ook uitstrekt tot het geval waarin de consument op het moment van sluiting van een op elektronische wijze tot stand gekomen overeenkomst geen onvoorwaardelijke betalingsverplichting heeft, maar die verplichting pas ontstaat onder bepaalde nadere voorwaarden – bijvoorbeeld uitsluitend indien een rechtsvordering die de handelaar in opdracht van de consument heeft ingesteld, achteraf succesvol is, of indien achteraf een aanmaning aan een derde wordt gezonden?

Aangehaalde bepalingen van Unierecht

Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van richtlijn 85/577/EEG en van richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PB 2011, L 304, blz. 64), in het bijzonder artikel 8, lid 2, tweede alinea

Aangehaalde bepalingen van nationaal recht

Bürgerliches Gesetzbuch (Duits Burgerlijk wetboek) (BGB), in het bijzonder § 312j

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure in het hoofdgeding

- 1 Verzoekster is een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid die naar Duits recht incassodiensten mag verrichten. Zij heeft op basis van een overdracht van rechten door de huurder van een woning van verweerders (de verhuurders) rechtsvorderingen ingesteld wegens een vermeende overtreding van de beperking van de hoogte van de huurprijs (§ 556d BGB).
- 2 Tussen verweerders en huurder bestaat sinds 15 november 2018 een huurovereenkomst betreffende een 64,18 m² groot appartement, dat volgens de Berliner Mietenbegrenzungsverordnung vom 28. April 2015 (Berlijnse verordening inzake de beperking van de huurprijs van 28 april 2015) is gelegen in een gebied met een krappe woningmarkt. De contractueel overeengekomen netto huurprijs bedraagt 756,45 EUR per maand, terwijl de lokale referentiehurprijs in Berlijn vanaf 15 november 2018 tot het tijdstip van tussenkomst van verzoekster slechts 375,84 EUR bedroeg.
- 3 Verzoekster biedt huurders van woningen via een door haar geëxploiteerde internetsite de mogelijkheid om haar, door te klikken op een knop met het opschrift „doorgaan”, „huurverlaging aanvragen” of „huurplafondbesparing veiligstellen”, opdracht te geven om rechtsvorderingen in te stellen tegen hun verhuurders, die met name strekken tot het verkrijgen van informatie, tot terugbetaling van te veel betaalde huur en tot nietigverklaring van de

overeenkomst over de hoogte van de huurprijs, voor zover deze de toegestane huurprijs overschrijdt.

- 4 In de algemene voorwaarden van verzoekster die op de opdrachtverstrekking door de huurder van toepassing zijn, is onder punt 2 onder meer de volgende bepaling opgenomen:

„2.1 U geeft ons opdracht nadat u de stappen van de huurprijscalculator op onze website heeft doorlopen [...]

Door te klikken op de knop „bindende bestelling plaatsen”, maar uiterlijk door toezending (bijv. per e-mail of per post) van eventueel door ons ter beschikking gestelde documenten (verklaring van overdracht of volmacht), doet u een bindend aanbod tot het sluiten van een lastgevingsovereenkomst die strekt tot het instellen van rechtsvorderingen en nevenvorderingen alsmede tot de overdracht van vorderingen. Wij aanvaarden uw aanbod door middel van een uitdrukkelijke verklaring (bijv. per e-mail) of door het sturen van een aanmaning aan de verhuurder waarmee de rechtsvorderingen tegen hem worden ingediend. U zal worden verzocht om een afzonderlijke akte of bevestiging van overdracht of akte van volmacht te tekenen en het origineel daarvan aan ons toe te sturen. [...]

- 5 Punt 3 van de algemene voorwaarden luidt verder:

„3.1 Wij ontvangen (i) een vergoeding ten belope van een derde deel (33,33 %) van de bespaarde jaarhuur, d.w.z. de besparing voor vier maanden (hierna: „provisie”), alsmede, zodra wij de verhuurder een aanmaning sturen, (ii) een vergoeding ten belope van het bedrag waarop een advocaat volgens het Rechtsanwaltsvergütungsgesetz (Duitse wet inzake de vergoeding van advocaten) recht zou hebben [...].

[...]

3.3 Indien onze inspanningen geen resultaat opleveren, is geen provisie verschuldigd. [...]

- 6 De huurder van de woning in kwestie had zich op de door verzoekster geëxploiteerde internetsite geregistreerd, een vakje aangekruist waarmee hij instemde met de door verzoekster gehanteerde algemene voorwaarden, en op de door verzoekster voorziene „bestelknop” geklikt. Vervolgens had hij op 16 januari 2020 een door verzoekster ter beschikking gesteld formulier, getiteld „Bevestiging, verlening van volmacht en overdracht, goedkeuring”, getekend, dat onder meer de volgende tekst bevatte:

„Wij bevestigen en herhalen hierbij enkel uit voorzorg de [...] overdracht van de rechten [...], het recht op terugbetaling van te veel betaalde huur [,] beperkt tot de vier maanden huur die na de reclamering verschuldigd zijn.

Enkel uit voorzorg keuren wij hierbij met terugwerkende kracht alle in dit verband verrichte rechtshandelingen en afgegeven verklaringen goed [...].”

- 7 Dit formulier bevatte geen enkele verwijzing naar een betalingsverplichting van de huurder.
- 8 Bij schrijven van 21 januari 2020 diende verzoekster bij verweerders, onder verwijzing naar een opdrachtverlening en machtiging door de huurder, een klacht in wegens schending van de bepalingen inzake de beperking van de hoogte van de huurprijs (§ 556d e.v. BGB), waarbij zij informatieverstrekking en terugbetaling vorderde.
- 9 Met haar vordering beoogde verzoekster informatie te verkrijgen over de door de vorige huurder verschuldigde huurprijs, over de met de vorige huurder overeengekomen huurverhogingen, over de uitvoering van renovatiewerkzaamheden vóór de aanvang van de huurrelatie en over de vraag of de met de huurder gesloten huurovereenkomst de eerste verhuring was na een ingrijpende renovatie. Daarnaast vorderde zij terugbetaling van 305,75 EUR te veel betaalde huur voor de maand april 2020 en vergoeding van 813,39 EUR aan buitengerechtelijke juridische kosten.
- 10 De vordering is door het Amtsgericht (rechter in eerste aanleg) toegewezen. Het Amtsgericht heeft met name vastgesteld dat de gevraagde huurprijs de toegestane huurprijs in de door verzoekster gestelde mate overschreed.
- 11 Verweerders hebben hiertegen hoger beroep ingesteld bij de verwijzende rechter en verzocht om volledige afwijzing van de vordering. Zij betogen onder meer dat de door verzoekster gebruikte bestelknop onvoldoende duidelijk en dus in strijd is met de vereisten van § 312j, lid 3, tweede zin, BGB en artikel 8 van richtlijn 2011/83.

Korte uiteenzetting van de motivering van de verwijzing

- 12 Volgens de verwijzende rechter kan het hoger beroep enkel slagen, wanneer de door verzoekster gebruikte bestelknop niet voldoet aan § 312j, lid 3, tweede zin, BGB. Doorslaggevend in dit verband is de uitlegging van de overeenkomstige Unierechtelijke bepaling, te weten artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83. De door verweerders in het kader van hun hoger beroep aangevoerde grieven betreffende andere aspecten van het onderhavige geschil, hebben geen kans van slagen.

Onderzoek van het rechtsgeschil overeenkomstig het Duitse burgerlijk wetboek

- 13 De relevante bepalingen van § 312j BGB in de hier van toepassing zijnde versie luiden:

„(2) Bij een consumentenovereenkomst in de elektronische handel betreffende een dienst die door de handelaar onder bezwarende titel wordt verleend, moet de handelaar de consument de in artikel 246a, lid 1, eerste zin, punten 1, 4, 5, 11 en 12 van het Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (wet tot invoering van het Duitse burgerlijk wetboek) bedoelde informatie op duidelijke en begrijpelijke wijze onmiddellijk voordat de consument zijn bestelling plaatst, verstrekken.

(3) De handelaar moet de bestelsituatie bij een overeenkomst als bedoeld in lid 2 zo inrichten dat de consument bij het plaatsen van zijn bestelling uitdrukkelijk erkent dat hij een betalingsverplichting aangaat. Wanneer de bestelling wordt geplaatst door een knop aan te klikken, wordt alleen voldaan aan de in de eerste zin bedoelde verplichting van de handelaar indien op de knop op een goed leesbare wijze alleen de mededeling „bestelling met betalingsverplichting” of een overeenkomstige ondubbelzinnige formulering is aangebracht.

(4) Een overeenkomst als bedoeld in lid 2 komt alleen tot stand wanneer de handelaar voldoet aan zijn verplichting overeenkomstig lid 3.”

- 14 Deze bepalingen zijn in beginsel van toepassing op het bedrijfsmodel van verzoekster. In zoverre deet de verwijzende rechter de opvatting van het Bundesgerichtshof (hoogste federale rechter in burgerlijke en strafzaken, Duitsland), dat aanvankelijk weliswaar heeft geoordeeld dat bedrijfsmodellen „die klaarblijkelijk geen op misleidende wijze verborgen kosten inhouden” niet onder § 312j, leden 3 en 4, BGB vallen, maar deze overweging al snel weer heeft verworpen (arrest van 19 januari 2022, kenmerk VIII ZR 122/21). Deze zienswijze is in overeenstemming met de rechtspraak van het Hof van Justitie, volgens welke alle handelaren, en niet alleen de exploitanten van bedrijfsmodellen die, op misleidende wijze, voor consumenten verborgen kosten inhouden, onderworpen zijn aan artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83 (zie als laatste arrest van 7 april 2022, Fuhrmann-2, C-249/21, EU:C:2022:269, punten 20 e.v.).
- 15 Indien § 312j, lid 3, tweede zin, BGB in het concrete onderhavige geval van toepassing is, staat vast dat verzoekster niet aan de vereisten van deze bepaling heeft voldaan. Uit het procesdossier blijkt immers dat de huurder de opdracht aan verzoekster heeft verstrekt door te klikken op een knop met de tekst „huurverlaging aanvragen” of „huurplafondbesparing veiligstellen”. Vaststaat dat de knop niet was voorzien van de woorden „bestelling met betalingsverplichting” of een overeenkomstige ondubbelzinnige formulering. Niettemin zou verzoekster alleen daarmee hebben voldaan aan de vereisten van § 312j, lid 3, tweede zin, BGB en van artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83, welk artikel in aanmerking moet worden genomen bij de uitlegging van genoemde bepaling van het BGB conform het Unierecht (zie arrest van het Hof van Justitie van 7 april 2022, Fuhrmann-2, C-249/21, EU:C:2022:269, punt 26).

- 16 Volgens de rechtspraak van het Bundesgerichtshof met betrekking tot § 312j, lid 4, BGB, is het sluiten van de overeenkomst in een dergelijk geval geheel ongeldig. In de rechtsliteratuur wordt daarentegen ook wel de opvatting gehuldigd dat genoemde bepaling van het BGB krachtens artikel 8, lid 2, tweede alinea, derde zin, van richtlijn 2011/83 aldus moet worden uitgelegd dat de consument slechts „niet gebonden” is aan de overeenkomst en de bestelling, zodat moet worden aangenomen dat de overeenkomst vooralsnog onverbindend is.
- 17 Ook indien deze laatste opvatting zou moeten worden gevolgd, zou er in casu geen sprake zijn van een geldig gesloten overeenkomst, aangezien verzoekster de huurder van het appartement in kwestie op geen enkel moment heeft gewezen op de uit de overeenkomst voortvloeiende betalingsverplichtingen op een wijze die voldoet aan de vereisten van § 312j, lid 3, tweede zin, BGB, en de huurder de mogelijksterwijs slechts voorlopig geldige overeenkomst evenmin op enig moment (expliciet of impliciet) heeft goedgekeurd of bevestigd.
- 18 De verklaring van overdracht van 16 januari 2020 vormt evenmin een dergelijke goedkeuring of bevestiging, aangezien de huurder deze verklaring uitsluitend heeft afgegeven op last van verzoekster, om aldus – in strijd met § 312j, lid 3, tweede zin, BGB – te voldoen aan zijn vermeende medewerkingsplicht, neergelegd in § 2.1, lid 2, van de algemene voorwaarden van verzoekster. Deze overdrachtsverklaring is samen met de opdrachtverstrekking vormgegeven als één enkele handeling. Zij is daarom eveneens ongeldig. Een afwijkende beoordeling kan niet in aanmerking worden genomen, aangezien dit zou neerkomen op het legitimeren van zogenoemde „bevestigingsvallen”, doordat latere nakomingshandelingen van de consument in strijd met artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83 zouden worden beschouwd als een impliciete goedkeuring, bevestiging of zelfs een opnieuw aangaan van de eerder op elektronische wijze aangegane transactie. Dit zou echter betekenen dat de betalingsverplichting van de consument voor deze niet uitdrukkelijk, maar enkel uit de „omstandigheden” van het sluiten van de overeenkomst zou voortvloeien (zie arrest van het Hof van Justitie van 7 april 2022, Fuhrmann-2, C-249/21, EU:C:2022:269, punt 26).

Twijfels met betrekking tot het recht van de Unie

- 19 Overeenkomstig artikel 8, lid 2, tweede alinea, eerste zin, van richtlijn 2011/83 ziet de handelaar erop toe dat de consument bij het plaatsen van zijn bestelling, uitdrukkelijk erkent dat de bestelling een betalingsverplichting inhoudt. Volgens de verwijzende rechter is het onduidelijk of deze bepaling op de onderhavige zaak van toepassing is. Meer bepaald rijst de vraag of een op elektronische wijze gesloten overeenkomst op afstand ook een „betalingsverplichting” in de zin van deze bepaling „inhoudt”, indien een geldelijke tegenprestatie slechts onder bepaalde nadere voorwaarden – zoals uitsluitend in geval van succes of in het onzekere geval van een latere aanmaning jegens een derde – verschuldigd is.

- 20 Het Bundesgerichtshof legt artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83 – evenals § 312j, leden 3 en 4, BGB – in de onderhavige context aldus uit dat aan de „beschermingsdoelstelling bij wijze van uitzondering geen afbreuk” wordt gedaan en de handelaar derhalve jegens de consument niet verplicht is om de bestelknop te voorzien van de vermelding „bestelling met betalingsverplichting”, wanneer „slechts onder bepaalde voorwaarden een geldelijke tegenprestatie verschuldigd is, namelijk uitsluitend in geval van succes” (zie de arresten van 19 januari 2022, VIII ZR 123/21, punt 55, en 30 maart 2022, VIII ZR 358/20, punt 58).
- 21 Door andere Duitse rechters, alsook in de rechtsliteratuur, wordt daarentegen aan artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83 een aanzienlijk ruimere werkingssfeer toegekend. Volgens hen geldt deze bepaling ook voor rechtshandelingen waarbij de betalingsverplichting slechts indirect voortvloeit uit de sluiting van de overeenkomst, of gekoppeld is aan nadere voorwaarden of handelingen van de consument.
- 22 De verwijzende rechter is geneigd laatstgenoemde opvatting te volgen. Hij vindt daarbij reeds steun in de bewoordingen van de betrokken bepaling, volgens welke een knop moet worden aangeklikt wanneer de bestelling een betalingsverplichting voor de consument „inhoudt”. De sluiting van een op elektronische wijze gesloten overeenkomst „houdt” echter reeds een betalingsverplichting „in” wanneer het ontstaan van deze verplichting niet onvermijdelijk is, doch slechts mogelijk en niet volledig uitgesloten.
- 23 Een dergelijke ruime uitlegging wordt ook ondersteund door het doel van artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83. Volgens artikel 1 en de overwegingen 4, 5 en 7 van de richtlijn heeft deze immers tot doel een hoog niveau van consumentenbescherming te waarborgen door de voorlichting en de zekerheid van de consument bij transacties met handelaren te garanderen. Deze zienswijze is ook in overeenstemming met de vaste rechtspraak van het Hof van Justitie (zie als laatste arrest van 7 april 2022, Fuhrmann-2, C-249/21, EU:C:2022:269, punten 21 en 30). Het zou echter niet verenigbaar zijn met de waarborging van dit hoge niveau van consumentenbescherming, om de bescherming van de richtlijn voor te behouden aan consumenten voor wie de latere betalingsverplichting op het tijdstip van de sluiting van de overeenkomst reeds vaststaat, doch deze bescherming tegelijkertijd te ontzeggen aan consumenten voor wie de betalingsverplichting op het tijdstip van de sluiting van de overeenkomst nog niet definitief is, maar daarentegen afhangt van de vraag of nadien is voldaan aan nadere voorwaarden – waarop de consument vaak zelfs geen invloed heeft. Ook deze consumenten zijn immers verplicht om, wanneer aan die voorwaarden is voldaan, te betalen, terwijl zij vooraf niet uitdrukkelijk op hun betalingsverplichting zijn gewezen.
- 24 Ten slotte verzetten ook uitvoerbaarheidsoverwegingen zich niet tegen een ruime uitlegging van artikel 8, lid 2, tweede alinea van richtlijn 2011/83. Aangezien het Bundesgerichtshof heeft overwogen dat een ruime uitlegging „verwarring zou kunnen veroorzaken bij de consument, hetgeen in strijd is met het doel van de wet

en de daarmee omgezette richtlijn, omdat niet de bedoeling is dat voor de verleende dienst in alle gevallen een vergoeding moet worden betaald, maar de vermelding op de bestelknop dit niet tot uitdrukking brengt” (zie arrest van 19 januari 2022, VIII ZR 123/21, punt 55), zou een ander oordeel niet gerechtvaardigd zijn. Enerzijds kunnen loutere uitvoerbaarheidsoverwegingen de uitlegging van het recht van de Unie in beginsel niet beïnvloeden op een wijze die indruist tegen de bewoordingen, de strekking en het doel ervan. Anderzijds heeft de handelaar in ieder geval de mogelijkheid om de consument buiten de knop om voldoende duidelijk erop te wijzen dat er geen algemene betalingsverplichting bestaat, maar alleen in het door de handelaar online gepresenteerde reguliere geval. Daardoor worden alle onduidelijkheden weggenomen die bij de consument „verwarring” zouden kunnen doen ontstaan doordat de knop in te ruime bewoordingen is gesteld. In feite zou „verwarring” alleen kunnen ontstaan bij consumenten die, indien de voorwaarde is vervuld, geconfronteerd worden met betalingsvorderingen van een handelaar waarvan het bestaan hun op het moment van opdrachtverstrekking niet, althans niet voldoende, bekend was doordat de bestelknop niet was voorzien van een opschrift dat voldeed aan de vereisten van artikel 8, lid 2, tweede alinea, van richtlijn 2011/83.